

MARIQUITA TENNANT

(la meva recerca sobre Francis Ysidro Edgeworth i la seva parentela)

LLUÍS BARBÉ, professor emèrit del Departament d'Economia i
Història Econòmica de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)

12 de juny de 2017

«No hi ha res més difícil ni més incert de trobar
que la certesa de la veritat».

Michel de Montaigne

Advertència prèvia

Totes les estranyes coincidències que s'han donat al llarg de la meva investigació sobre Francis Ysidro Edgeworth i els seus parents irlandesos i catalans que tot seguit us explicaré, m'han succeït realment, no són invencions d'una ment amb brots paranoics totalment superada per la recerca que vaig començar ara fa quasi uns vint anys.

1. Introducció

Entre els anys 1999 i 2005 vaig anar durant un parell de setmanes de l'estiu a investigar a Dublín, Oxford, Cambridge i Londres sobre la vida i obra d'un economista i estadístic famós, Ysidro Francis Edgeworth (1845-1926), més conegut en els doctes cercles universitaris com Francis Y. Edgeworth, els papers personals del qual eren en biblioteques d'aquestes ciutats. L'atractiu principal que aquest personatge tenia per a mi, consistia en el singular fet que la seva mare era catalana. Ho sabia per l'obituari que havia escrit John Maynard Keynes i perquè el professor Estapé ens ho havia explicat a classe. Es deia Rosa

Florentina Eroles i era filla d'un refugiat polític que s'havia exiliat amb tota la família a Londres.

Tot i que era procliu a la recerca més nostrada, aquest al·licient sobre la seva genealogia no em va fer engegar la investigació, perquè costava bastant posar en marxa el meu zel heurístic, més aviat somort a causa de les altres tasques universitàries. Va caldre tota una constel·lació d'al·licients d'ordre divers, uns més confessables acadèmicament que altres.

Entre els més confessables es podia esmentar en primer lloc que l'obra d'Edgeworth havia anat guanyant en importància amb el pas dels anys i que malgrat això, encara no hi havia cap biografia amb cara i ulls d'aquest autor catalano-irlandès. De fet, Edgeworth va ser un incomprès en vida, perquè en els seus treballs barrejava arrauxadament complicades aplicacions del càlcul de variacions i dels principis de la inferència estadística, tot estranyament amanit amb adagis grecs i llatins en versió original sense subtítols. A la seva època no l'entenien per falta de matemàtiques i ara tampoc no gaire per falta de coneixement dels clàssics. Tot i aquesta dificultat, la seva figura anava creixent a mesura que la seva *Psíquica Matemàtica* de 1881 era més i més compresa. I si no creixia més era, segons m'agradava predicar, «perquè els investigadors actuals no miren mai més enllà de deu anys enrere, perquè ara es creuen més savis que mai i la història de qualsevol ciència no els cal per a res».

Un segon al·licient confessable va sorgir en caure a les meves mans un article que contenia una imprudent especulació d'un premi Nobel d'Economia. L'eminent Sir John Hicks havia trobat un informe de l'hispanista anglès Lord Holland adreçat al cap de la família Edgeworth, Charles Sneyd Edgeworth, que li demanava informació sobre els refugiats Eroles. En aquest informe, Lord Holland conjecturava —tot confonent un cognom amb un títol— que el pare de la Rosa Eroles, que presentava com a militar, era germà o fill del baró d'Eroles. D'aquí Hicks, assessorat per l'hispanista Raymond Carr, va concloure que l'avi matern d'Edgeworth, Antonio Eroles, era un destacat general reialista. Això de general s'ho havien fet les dones Edgeworth en trobar que qualsevol altre rang vestia poc i no justificava, portes enfora, el casament del seu noi. Aquest bluf se'l va creure

després la cosina d'Ysidro Francis, Harriet Jessie Butler i va fer-ho constar com a cert en un apèndix al *Llibre negre d'Edgeworthstown*, publicat el 1927. I Hicks, més de cinquanta anys després, va fer cas d'aquest llibre.

A més, vaig observar que en l'esmentat informe de Lord Holland també es deia que aquest Antonio Eroles havia participat a l'expedició de 1830 dels Pirineus sota les ordres del general Mina. Això va fer que jo tingués dubtes sobre les conclusions d'Hicks perquè aquesta era una expedició organitzada pels liberals constitucionalistes exiliats. Per tant, l'Antonio Eroles no podia ser un militar de l'altre bàndol, del bàndol reialista. Tot i que eren del mateix parer altres eminents historiadors catalans que havia consultat —Josep Fontana, Ernest Lluch—, em va semblar que sense proves addicionals en sortiria acadèmicament malparat perquè un Nobel era un Nobel, encara que fos d'Economia. O em ficava dins del moll del personatge i n'escrivia la biografia sencera, o no valia la pena d'entrar-hi.

Tanmateix, vaig fer un primer intent per rebatre directament la conjectura d'Hicks i vaig fracassar en no haver-hi cap Antonio Eroles esmentat a l'Archivo General Militar de Segovia que és on tenen tots els expedients dels militars de carrera. Això volia dir que el pare de Rosa havia fet la seva ascensió militar per lliure, és a dir, per mèrits en campanyes de guerra. En perdre aquesta pista i coincidir amb un període en què estava molt enfeinat amb el meu segon deganat de la Facultat de Bellaterra, vaig deixar la recerca dins d'un calaix a l'espera de temps millors.

• • •

No vaig reprendre el fil fins un parell d'anys després. I ho vaig fer mogut per una inversemblant coincidència que vaig prendre per un senyal paranormal enviat pel propi Edgeworth per demanar-me que, si us plau, escrigués d'una vegada la seva biografia.

El fet va ser el següent: l'estiu del 1998 em van fallar els amics amb qui anava de vacances i el meu cosí Salvador va aparèixer inopinadament, com si baixés del cel, i em va proposar d'anar amb ell a algun lloc. Com que en Salvador era fort com un roure, vaig trobar interessant la proposta. Em feia por d'anar sol pel món amb la meva primera vèrtebra lumbar que em penjava d'un fil. Per consell de l'agent de viatges, vàrem descartar la idea inicial d'anar a Islàndia i ens

va fer decidir per un fabulós recorregut d'una setmana titulat «L'illa maragda», que travessava Irlanda de banda a banda, un país en què cap dels dos mai no havíem estat. I ara ve la coincidència: el darrer dia del recorregut passàvem per Edgeworthstown, el territori dels Edgeworth! En adonar-me'n, vaig convèncer la ben disposada guia de fer una parada «tècnica» per visitar l'església anglicana de la família i després ens vàrem escapar a la casa pairal. La casa s'havia reconvertit en una residència per a gent de la tercera edat, dirigida fins fa poc per monges catòliques de l'orde de la Mercè. La monja que ens va atendre em va dir que l'abundosa correspondència de la família s'havia portat a la National Library d'Irlanda i a la Bodleian Library d'Oxford.

2. Els Edgeworth irlandesos

Aquesta correspondència era molt extensa perquè l'avi, Richard Lovell Edgeworth, s'havia casat quatre vegades i havia tingut vint-i-dos fills. A més, la filla gran havia estat una famosa escriptora, Maria Edgeworth, que s'havia atipat d'escriure cartes a la seva parentela. Saber això va ser suficient per tornar a situar el tema entre els meus objectius prioritaris de recerca. Empès per aquesta sensació d'anar suaument conduït per l'esperit de Francis Y. Edgeworth, vaig dedicar un parell de setmanes dels estius següents a desxifrar la lletra de tot un reguitzell d'Edgeworths a la secció de Manuscrits de la National Library a Dublín.

A la correspondència familiar dels Edgeworth, i molt especialment a la de 1831, l'any del casament d'en Francis Beaufort Edgeworth amb la Rosa Florentina Eroles, havia fet alguns descobriments. La Rosa tenia una germana més gran a la que deien Mariquita i un parell de germans, l'Isidro i l'Anton, aquest sordmut. De la Mariquita, el cap de família dels Edgeworth, en Charles Sneyd, deia en una carta que era «realment brillant» i es lamentava que el seu germanastre Francis hagués triat la Rosa, que no era gens maca ni se la veia gaire espavilada. La Fanny Wilson, una de les germanes Edgeworth, afegia que la Mariquita era molt bonica, eficient i d'una cortesia extremada.

En aquell moment —any 2000— em va semblar que el final de la recerca sobre l'economista i estadístic Francis Ysidro Edgeworth era molt lluny i que podia aprofitar la informació que disposava a través de la correspondència repassada a Irlanda per fer-ne una novel·la històrica de la família irlandesa, començant

per l'avi Richard Lovell Edgeworth i la seva filla gran Maria, la novel·lista. Em vaig adonar que aquesta família era molt interessant perquè havia viscut els esdeveniments històrics més importants de finals del segle XVIII i primera meitat del segle XIX. Aquesta novel·la, *Retrat de família sobre fons de trèvols*, va obtenir el premi Sant Joan 2001, amb un jurat fastuós: Joan Perucho, Pere Gimferrer, Dolors Oller, Joaquim Sala-Sanahuja... Això em va animar a prosseguir, perquè n'estava convençut que en Francis Edgeworth havia influït sobre el jurat, si no a sant de què trec un premi literari de tant renom.

3. L'origen geogràfic dels Eroles

Vaig perseverar doncs en la recerca i en els estius del 2001 al 2004 vaig consultar més manuscrits i microfilms en el Nuffield College d'Oxford, la London School of Economics, la British Library, l'University College de Londres i el King's College de Cambridge. Aleshores, a part de la reconstrucció acadèmica d'en Francis Ysidro, jo buscava pistes per situar la família de la Rosa Florentina Eroles dins el mapa de Catalunya. I això ho vaig aconseguir mitjançant un laboriós procés en què vaig haver de desplegar tots els meus dots de detectiu.

Una de les cartes que s'escriuen entre les dones Edgeworth, m'havia informat que Antonio Eroles havia estat també sota el comandament del general Mina a Catalunya. El pas següent va ser consultar les *Memorias del general Don Francisco Espoz y Mina*. Hi vaig poder constatar amb la més profunda emoció científica que anava ben encaminat, perquè Antonio Eroles hi ve esmentat tres vegades com a comandant de la Milícia Nacional. També l'esmenta el seu ajudant de camp Florence Galli en les seves *Memòries sobre la guerra de Catalunya en els anys 1822 i 1823* i especifica que l'Eroles era el comandant dels miquelets d'Organyà. Calia doncs centrar la recerca al voltant d'aquesta vila de l'Alt Urgell.

Jo no estava precisament aleshores —any 2003— a l'avantguarda de les tècniques informàtiques, ni ho he pretès estar mai. Només feia anar el meu ordinador per escriure textos, navegar per la xarxa buscant informació —més que navegar «naufregava per internet»— i per enviar missatges. Considerava l'estri com a eina professional i proud. Via internet vaig descobrir i em vaig posar en contacte amb un tal Amadeu Rocamora, un economista expert en genealogia que duia una pàgina sobre la història d'Organyà. L'Amadeu, que

em coneixia de nom, es va brindar gentilment a explorar l'Arxiu Diocesà de La Seu buscant la família Eroles en els registres d'Organyà i pobles de la contrada entre 1770 i 1815.

Aquesta exploració va donar lloc a un intercanvi de missatges en què l'Amadeu Rocamora enviava llistats de bateigs, casaments i enterraments que no acabaven de quadrar. En resposta, jo li manifestava la possibilitat que l'Anton Eroles hagués estat destinat fora de Catalunya perquè el nom de Mariquita, la filla gran, el trobava més aviat madrileny o andalús. Finalment, en els llibres del Pla de Sant Tirs, hi va aparèixer el casament el 13 de març de 1807 d'un Anton Eroles i Sancho amb una Rosa Eroles i Navarro, oficiat pel vicari Josep Eroles i Navarro. També hi havia els bateigs d'una Maria Francisca Theodora el 9 de novembre de 1807, d'un Isidro Joseph Simon el 28 d'octubre de 1809 i d'un Anton Marc Ramon el 8 de gener de 1811, tots tres amb cognoms Eroles i Eroles. El bateig de Rosa Florentina no hi consta i el llibre de bateigs d'Organyà d'aquesta època ha desaparegut.

Amadeu Rocamora estava convençut que aquesta era la família i em va convidar a anar al Registre del Bisbat de La Seu a contemplar el llibre de la parròquia de Sant Tirs i a treure'n fotografies que em servissin de prova documental. Jo també en vaig quedar convençut —i una mica esglaiat— pel damunt de qualsevol argument racional, quan vaig adonar-me'n que el rector del Pla de Sant Tirs d'aquella època i que ve esmentat en els registres del 1807 duia el meu cognom, es deia Barbé, també acabat amb accent. Evidentment aquesta constatació tan poc científica no era cap prova definitiva i sabia que en termes històrics és molt difícil arribar a una seguretat del cent per cent en qualsevol conjectura. Tanmateix, en aquest cas, en vaig obtenir la confirmació total per una altra font.

Cap al 1844, Maria Edgeworth deixava anar en una carta que l'Isidro havia completat els estudis de lleis a Catalunya. Sabent això, em vaig plantar a l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona i, sorprenentment, en pocs minuts l'arxiver Josep Casals —que vaig prendre per un altre àngel de la guarda, en aquest cas grassonet i amb ulleres— va presentar-me l'expedient d'Isidro Eroles i Eroles, natural del Pla de Sant Tirs. En una primera instància declarava haver

estat exiliat a Londres amb els seus pares i germans «per la causa de la llibertat». La conjectura d'Amadeu Rocamora que aquella era la família buscada s'havia doncs confirmat plenament.

Aviat vaig considerar que estava prou documentat per donar a conèixer al món les meves troballes en un article que refutava contundentment la conjectura d'Hicks. La versió anglesa d'aquest article, «F. Y. Edgeworth's Catalan Grandfather», es va publicar a l'*European Journal of the History of Economic Thought* mentre la versió catalana «Els orígens alturgellencs d'un economista famós: F.Y. Edgeworth» apareixia a *Lo Banyut, Revista Pirinenca de Resistència*.

4. La biografia de Francis Ysidro Edgeworth, economista i estadístic

Però, pel que sembla, Edgeworth no estava encara satisfet amb aquests articles i m'exigia que em dedicués a construir la seva biografia completa. A tal efecte em va enviar un senyal força sofisticat; i vaig quedar tan trasbalsat i perplex en copsar-lo, que a partir d'aleshores prenc per senyals paranormals tot allò que m'arriba, fins i tot qualsevol somni. Val la pena, però, conèixer els detalls d'aquest senyal.

Cap a començaments dels anys noranta, jo havia escrit un llibre de text per a ús i abús dels meus estudiants universitaris amb l'atractiu títol de *Curs d'introducció a l'Economia*. Per ornamentar-lo vaig afegir uns quants versos de poemes adients a la capçalera de cada capítol. Un dels poemes en el que vaig esmerçar més temps per fer-ne la traducció al català era d'Alexander Pope i corresponia a l'obra *Essay on Man*. Diu així:

Cerca, doncs, modest, guia en la ciència
però despulla-la abans de sa altivesa
treu-ne el que és sols vanitat, fútila,
luxúria de saber, pura indolència,
ardits per compel·lir la ment a la destresa,
mer plaer curiós o enginyosa sofrença.

De fet, jo n'estava molt cofoi d'aquesta traducció rimada i considerava que els versos de Pope descrivien fil per randa els principis amb què es desplejava la meva recerca. Quan em va tocar repassar l'obra completa d'Edgeworth —que

consta de tres breus llibres i d'un fotimer d'articles— la sang se'm va glaçar quan me'n vaig adonar que en els dos primers llibrets —*New and Old Methods of Ethics i Mathematical Psychics*— esmenta en cadascun d'ells aquests mateixos versos de Pope. De fet, segons vaig comprovar, són els únics versos que repeteix a tota la seva obra, i això em va fer pensar no solament que Ysidro Francis i jo coincidíem en el gust per Pope, sinó que vaig anar més enllà. I d'una forma del tot paranoica, vaig concloure que l'esperit d'Edgeworth m'havia designat el seu biògraf a la terra i que, des dels anys noranta m'estava intentant convèncer, regirant el meu subconscient per fer-me triar aquells, i no d'altres, versos.

Francis Ysidro Edgeworth, va néixer a Edgeworthstown, Irlanda, l'any 1845. Va ser un estudiant brillant de *Literæ Humaniores* al Trinity College de Dublín i després va anar becat i va graduar-se al Balliol College d'Oxford. Més tard, es va instal·lar a Londres on, repeteixo, va publicar pel seu compte tres llibres força breus i li van acceptar en les revistes acadèmiques de l'època un fotimer d'articles sobre economia i estadística. Cap al 1890 el van designar professor d'Economia a la Universitat d'Oxford i també va ser nomenat editor d'una nova revista, l'*Economic Journal*, que encara dura. Aquestes dues feines van omplir la seva vida. Mai no es va casar i va morir l'any 1926 als vuitanta-un anys. Aquest podria ser el resum acceptat de la seva vida acadèmica. Menys conegut és que Edgeworth va ser l'economista que més va influir sobre John Maynard Keynes perquè ambdós van coincidir en els mateixos temes: filosofia de les probabilitats, interès per la inferència estadística, nombres índex, reparacions de la Gran Guerra del 14/18, sistema monetari internacional, paper actiu de les institucions en la vida econòmica, fonaments del nivell macroeconòmic, superioritat de les institucions sobre els mercats. En els llibres convencionals de la Història del Pensament Econòmic s'afirma en canvi que Keynes era un deixeble una mica heretge de Marshall, quan de fet va plegar al cap de vuit setmanes d'anar a les seves classes perquè s'hiavorria molt. I quan va haver d'escriure sobre els punts forts dels *Principles of Economics* en fer l'obituari de Marshall l'any 1924, va haver de recórrer a Edgeworth.

Tots aquests detalls i un repàs de l'obra de Francis com a economista i estadístic —és considerat amb Galton i Pearson com un dels pioners de la Inferència Estadística— els vaig presentar en la biografia que vaig publicar en català l'any 2005, *Francis Ysidro Edgeworth, crònica familiar* i en anglès l'any 2010. La versió castellana la tinc encallada a Saragossa a causa de la crisi, però espero que l'Edgeworth me la desencalli qualsevol dia d'aquests.

5. Mariquita Tennant

La història d'aquesta meva recerca sobre aquesta família no acaba aquí.

L'any 2010, naufragant per internet, vaig descobrir que a finals del 2005 l'alcalde de Windsor havia fet col·locar una placa blava a una casa del segle XVI del barri de Clewer a nom de Mariquita Tennant.

Per la correspondència dels Edgeworth sabia que la germana gran de la Rosa Florentina Eroles s'havia casat dues vegades: la primera amb David Reid, el fill petit d'un ric cerveser que li va durar només vuit mesos perquè es va matar tirant-se per una finestra en ple atac epilèptic i la segona amb Robert Tennant un llicenciat de Cambridge que va anar a exercir de pastor anglicà a Florència i li va durar quatre anys.

El nom «Mariquita Tennant», com a nom de vídua de Maria Francisca Theodora Eroles i Eroles, m'era doncs conegut. I tenia ja una certa idea de la seva vida quan vaig veure que li havien posat una placa blava a «The Limes», Clewer. De fet, junt amb Salvador de Madariaga són les úniques persones de tot Espanya que tenen aquest honor.

La notícia de la inauguració de la placa en honor seu per l'alcalde de Windsor em va sorprendre. Per les dates vitals incloses a la placa —1811-1860— vaig descobrir que l'any de naixement que havien posat no quadrava amb el del registre del bateig i que, possiblement no sabien res del seu origen ni de la seva família. I vaig decidir reconstruir la seva vida en una novel·la històrica que Pagès editors em publica d'aquí a quinze dies. Espero que la trobeu interessant.

He dit que vaig decidir reconstruir la vida de la Mariquita Tennant? No ben bé, perquè aquí també vaig patir pressions del més enllà. I si no, vegeu.

L'any 2010, un missatge electrònic em va fer tornar a Oxford. El doctor David Edgeworth Butler, que tenia els drets de còpia de manuscrits i fotografies d'en Francis Ysidro i que graciosament havia permès la seva publicació en els meus llibres, havia rebut un exemplar de la versió anglesa i molt afectuosament em donava les gràcies per l'interès que havia manifestat en la vida i l'obra d'aquest membre de la seva família —de fet, cosí germà de la seva àvia. En la meva resposta, li vaig proposar d'anar a trobar-lo i el doctor Butler, malgrat que per raons de salut no estava pas per gaires romanços, va acceptar.

La trobada es va produir en el Nuffield College d'Oxford. El doctor Butler, un home alt, de més de vuitanta anys i d'aire bondadós i planer, es va presentar amb un quadre de poca grandària sota el braç. Era un retrat a l'oli d'una noia d'uns setze anys, asseguda en actitud d'escriure, que segons s'indicava al darrera era «Rosa Florentina Eroles, esposa de Francis B. Edgeworth, i filla del coronel Eroles, pintat pel seu germà Antonio l'any 1832». Mentre era a l'exili, el general Mina l'havia ascendit de comandant a coronel però no havia arribat a general.

Després d'un *lunch* entre acadèmics, en què vaig intentar demostrar de mode més aviat impertinent al David Edgeworth Butler que sabia molt més de la seva família de dues generacions enrere que ell mateix, es va produir un fet inexplicable per la seva magnanimitat: en David em va oferir el quadre, tot dient-me que creia que a casa meva tindria una bona llar per al futur perquè en el llibre tractava la Rosa amb una simpatia que mai no li havia mostrat la seva àvia Harriet Butler. No cal dir que, d'haver estat sol m'hauria posat a plorar perquè sóc de llàgrima fàcil, però em vaig reprimir i vaig aconseguir acomiadar-me del doctor Butler donant-li les gràcies educadament.

Quan a l'aeroport del Prat vaig recollir la maleta amb el quadre dins, no em vaig poder estar de dir en veu alta: «Benvinguda de retorn a casa, Rosa Florentina!».

Els altres viatgers no em van prendre per boig perquè parlaven pel mòbil.

• • •

De retorn a casa, no vaig poder dormir en tota la nit i em vaig aixecar un parell de vegades del llit per anar al despatx a contemplar el retrat de la Rosa, que havia situat en lloc destacat, entre els llibres d'economia. Tot mirant de fit a fit els ulls de la Rosa, m'anava convencent que el miracle de tenir-la allà es devia a en Francis Ysidro, que havia excitat sibil·linament la generositat del David Butler. D'altra banda, quan vaig girar el quadre vaig veure que hi havia la fotografia d'una dona, treta d'un daguerreotip, i vaig observar estupefacte que la dona s'anava assemblant més i més, a mesura que la mirava, a la meva germana Teresa. La dona no era la Rosa, sinó la seva germana Mariquita. Quan li vaig ensenyar el retrat a la Teresa em va preguntar:

—Quan va ser que em vaig disfressar d'aquesta manera?

• • •

Això va ser definitiu per emprendre la tasca de novel·lar la vida de la Mariquita, no fos cas que ella i el seu nebot Francis Ysidro em seguissin perseguint. I per no avergonyir-me del meu trist paper com a historiador que s'imagina allò que no sap, vaig recordar unes frases de la *Poètica* d'Aristòtil que, no sabia ben bé per què, sempre m'havien aixecat la moral:

L'historiador i el poeta es diferencien perquè l'un refereix les coses esdevingudes, l'altre coses que haurien pogut esdevenir-se... La poesia és més important que la història; perquè la poesia expressa més aviat el que és general, i la història, el que és particular. Per general volem dir això: quines coses s'esdevé de dir o fer a tal home o a tal dona, segons probabilitat o versemblança.